

Komoróczy Géza

Kincsek Jeruzsálemből

Hölgyeim és Uraim:

Bizonyára nem kevesen vannak az itt megjelentek és a most megnyíló kiállítás jövőendő látogatói között, akiknek ez a mikroszkópikus metszet az *Israel Museum* hatalmas anyagából több, mint egy érdekes és szép kiállítás: akik személyesen kötődnek Jeruzsálemhez, Izraelhez, a közel-keleti régiségekhez, a zsidó hagyomány és az európai művészet Jeruzsálemben összegyűjtött tárgyaihoz. Néhány évtizedes távlatból nézve, volt már a Szépművészeti Múzeumban több közel-keleti vendégkiállítás: az ókori Irák és Egyiptom, a keresztény (kopt) Egyiptom, ásatási leletanyag Núbiából, római kori Tunéziából, hogy csak néhányat említsek. Izrael azonban, megengedem magamnak a felnagyító fogalmazást: valóban személyes kötődés (*ahavat Jiszraél*, "Izrael szeretete"), akár elfogultság. Aki a régiségekkel foglalkozik, annak olyan, mint Hellász vagy Itália, s tulajdonképpen ez a három ország, Izrael, Hellász és Itália számunkra múlt és jelen együtt: ma is élő helyszíne a múltnak, a régiségből szervesen kinövő jelen, a régiség mint szerves része mai kultúránknak.

Nehezen mondhatna itt szoros értelemben vett szakmai megnyitó szavakat egyetlen ember, oly változatos a kiállítás anyaga, olyan nagy az az ív, amelyet a tárgyak a kerámia előtti neolithikumtól a kortárs művészekig átfognak: kilenc évezred. Ezért ebben a szerepben inkább három általános megállapítást szeretnék tenni.

Először. Mindjárt a teremsor elején három szarkofágot látunk, hármat azon mintegy 50 közül, amelyet izraeli régészek ástak ki Gáza térségében. Történetileg a filiszteusokhoz köthetők – hangsúlyoznom kell: nem palesztinokhoz, ahogyan az újkeletű, de minden alap nélküli historizálás sugallni szokta –; a Bibliából, több mint fél évezreden át Izrael ellenfeleiként ismert filiszteusokhoz. Izraeli régészek számos ásatása bizonyította, hogy a Kanaán földjén lejátszódó ethnogenezisnek, amelyből évszázadok alatt, több komponens érintkezésével, összesimulásával, egybeolvadásával a bibliai Izrael népe kialakult, egyik eleme a Megiddó és Gáza térségében a tengeri népek hullámában partra vetődő filiszteusok voltak. A hácori szentély, amelyből az egyik, talán legérdekesebb, mert az imádkozó személy állandó jelenlétét jelző sztélé itt is látható, nem Ábrahám fiainak kultuszhelye volt. Ha a Bírák könyvét olvassuk, látjuk, az ellenség kultuszhelye, amelynek királya ellen Debóra és a vele szövetséges néhány törzs harcolt, isteni segítséggel, sikeresen. A kiállításon lévő régészeti tárgyak két folyamatot szemléltetnek: Izrael népének előtörténetét, a Kanaánban végbemenő, harcok, együttélés, alkalmazkodás során megvalósuló ethnogenezisét egyfelől, Izrael Államnak a Szentföldön valaha kialakult kultúrákat mint nemes örökséget elfogadó politikáját másfelől.

Másodsor. Az Israel Museum, ahogyan ez a kiállítás tükrözi, nem úgynevezett nemzeti múzeum, sem abban az értelemben, hogy csak a belföldi eredetű, Izraelben előkerült tárgyakat vagy az ott élő művészek munkáit gyűjtené, sem abban az – önmagában esetleg védhető – értelemben, hogy csak a zsidó nép művészetét ölelné fel. Az alapítók egyetemes, integrált régészeti, művészeti és ethnográfiai

gyűjteményt építettek fel, mint az igazán nagy múzeumok szerte a világban, jelezve, hogy Rembrandt vagy Turner, Poussen vagy Rodin, akiket itt is láthatunk, nem pusztán a holland, angol, francia kultúra részei, azok is természetesen, de művészetük az egész emberiségnek szól, az egész emberiség igényt formálhat rá, mint ahogy a mai európai kultúra szerteágazó gyökereinél ott vannak a gázai filiszteus szarkofágok, a hellénisztikus díszítésű palesztinai ossuariumok, a középkori kereszténység és iszlám díszes kéziratok. A műalkotások, ide értve az önmagukban esetleg semmitmondó régészeti leleteket is, mindazok számára értéket jelentenek, akik kérdéseket tudnak feltenni nekik: jelentőségüket nem lehet a mai nemzeti vagy állami keretek közé szorítani. Különösen erős bizonyíték erre az Israel Museum, mert gyűjteményében nincsenek olyan tárgyak, amelyeket rablás vagy gyarmatosítóként váltható erő szerzett meg: egy nép állami és individuális szinten egyaránt erős történelmi, művészeti igénye hozta létre.

Harmadszor. Köztudomású, hogy a zsidó nép 2000 – pontosabb történelmi adatok alapján: a babylóni fogság, azaz 2600 – év óta részben vagy nagyjából diaszporában él. Izrael Állam megalakulása jelentősen megváltoztatta a szétszórtság arányait, átrendezte a zsidó társadalom szerkezetét, de nem számolta fel a diaszporát. A vallásos zsidóságban elevenen él a hagyomány, hogy amikor fellép a messiás, összegyűjti a népet Jeruzsálemben. A *kibbuc galujot / ingathering of captivity / a fogságban (diaszporában) élő zsidó nép összegyűjtése* valószínűleg a messiási korra marad, de az Israel Museum gyűjteménye virtuálisan megvalósította. Helyet kapott benne a nagy askenázi halákhikus tekintély, Mose Iszerlesz krakkói rabbi zsinagógájának díszes ajtaja, a ruzsini rabbi imakönyve, a szombat esti szertartás, a *havdala* ezüst fűszertartói az askenázi zsidóság számos közösségéből, köztük Ausztria–Magyarországról és Budapestről is, ez a gyönyörű *beszámim*-okból Jerger Krisztina által felépített kis zsidó San Gimignano. De a zsidó nép virtuális összegyűjtésének van messianisztikus misztika nélküli aspektusa is: az Israel Museum tárgyait részben – sejtetőleg nagyobb részben – adományozók, többségükben nem Izraelben élő, de Izrael iránt személyesen elkötelezett adományozók ajándékozták vagy vásárolták meg, ez a példás adományozó készség, amennyire tudom, páratlan a világon.

Hölgyeim és Uraim:

Ha az ember Jeruzsálemben a Héber Egyetem egyik campusa vagy éppen a parlament, a Kneszet felől, az utcáról, felkeresi az Israel Museumot, jobbkéz felől elhagyva a *Bible Lands Museum* nem lebecsülhetően gazdag gyűjteményt kiállító épületét: felfelé haladva az Israel Museum széles lépcsőin, úgy érezheti: *alijja* ez is, felmenetel. Belépés abba a nagyszerű kultúrába, amelyet az emberiség, s benne a zsidó nép, a diaszpóra, a mai Izrael létrehozott. Ennek a szekuláris alijjának lehet imitációja az Israel Museum budapesti kiállítása.

Elhangzott a Szépművészeti Múzeumban, *A Szentföld öröksége* kiállítás megnyitóján, 2009. június 23-án. – A kiállítás megtekinthető szeptember 6-ig.